

РАСКОВНИК

часопис за књижевност и културу

Први број изашао 1968.

Београд, језен—зима 1994.

Година XX, број 77—78.

УРЕДНИШТВО

Драган Кочишевић

Ненад Љубинковић

Добривоје Младеновић

Миодраг Павловић

Љубинко Раденковић

(главни и одговорни уредник)

ИЗДАВАЧ

Народна библиотека

„Вук Караџић” — Београд

Гирила и Методија 2

Ogzibu

ПРЕДСТАВЕ О ЉУБАВИ У НАРОДУ

Dobrosława Weżowicz-Ziółkowska, *Miłość ludowa — Wzory miłości wieśniaczej w polskiej pieśni ludowej XVIII—XX wieku*. Biblioteka popularnonaukowa, tom XI, Polskie towarzystwo ludoznawcze, Wrocław, 1991, 205 str.

У Научно-популарној библиотеци Пољског етнологског друштва изашла је књига Д. Венжовић-Зјулковске чији наслов, у преводу, гласи *Љубав у народу. Модели сеоске љубави у пољској народној песми XVIII—XX века*. Дело представља популарну верзију научне студије из области фолклористике. Оно је, по речима аутора, својеврсна синтеза знања о народној љубави исказаној у пољској народној песми, као специфичном виду народног стваралаштва (у пољском фолклору љубавне песме доминирају над осталим врстама), и покушај реконструкције и презентације основних модела сеоске љубави и народне сексуалности. Иако књига не доноси теоретски део садржан у студији, у њој се ипак оперише одређеним појмовима и терминима које аутор у Уводу дефинише на следећи начин: појам *љубав* се схвата као специфичан систем осећања, стања и активности који су ефекат и манифестација психоеротских мотивација јединке; појам *љубавник* (*љубавница*) користи се у значењу које та реч има у језику фолклора: „особа с којом се одржава љубавна веза изван брака“ а такође и „вољени“, објекат нечије љубави (*љубавници* се овде третирају као учесници љубави, реализатори одређених функција); термин *модел љубави* означава згуснуту структуру правилности и правила у поступању љубавника, која се указује при анализи њиховог понашања; модел, дакле, нема аксиономативни већ описни карактер, он је унутрашњи, скривени поредак деловања затвореног

круга личности, углавном самих љубавника; функција је деловање тих личности дефинисано с обзиром на његов значај за целину љубавних догађања; коришћење категорије функције омогућава откривање заједничког значења наизглед различитих деловања; број функција је ограничен.

Књига се заснива на структурној анализи фолклорних текстова. Коришћен је материјал и из историјских и из савремених извора, при чему су у обзир узимане песме које функционишу као народне у разним крајевима Пољске, без обзира да ли их је, баш у сваком случају, створио сам народ.

У првом поглављу *Љубав у народу у оцени истраживача. Наука и стереотипи*, ауторка даје историјат интересовања пољске науке за љубавну тематику у пољском фолклору, почев од XVIII века и естетске фолклористике, преко романтичарских истраживања народног стваралаштва, све до XX века и демитологизације која је у једном тренутку резултирала разочарењем у народну уметност. Сва та истраживања су била више фрагментарног него систематског карактера и патила су од тенденциозности у представљању и интерпретацији проблема. Подлежући разним идеолошким, морализаторским естетичким и другим утицајима, она су креирала или утврђивала стереотипе сагласне са духом и емоцијама одређених епоха. Тек шездесетих година овог века отпочиње фаза размишљања о еротичи фолклора. Резултати до којих се дошло су следећи: врста којом се изражавају осећања и представља љубав у фолклору је песма; представљање љубави у фолклору је условљено артистичком конвенцијом народне усмене књижевности; постоје најмање два стила говорења о љубави у песми: „високи“ и „ниски“; еротизам пољске народне песме се разликује од еротизма песама других Словена и од узора обавезних у уметничкој књижевности; народна љубав је једноставна, стихијска, чулна, лишена лажне чедности и контемплативности; упркос прилици потпуне слободе та љубав подлеже одређеним нормама, забранама, наредбама и правилима; норме и забране представљене у песми не треба поистовећивати са моделима стварних понашања твораца и носилаца фолклора; постоје разлике у стилу и начинима изражавања љубави у девојачким и момачким песмама; народни љубавници су мало индивидуализовани, а њихова особита црта је „поседовање тела“ и отворена тежња ка сексуалним односима; модел сеоске љубави био је близак просечном конзументу књижевности старопољске епохе; опсценост народне песме је траг давних култова и одређене концепције космоса у којој телу и физиолошким процесима припада посебно место; брак као веза двоје људи не мора имати и по правилу нема везе са љубављу која припада другој сфери живота сељака.

У следећем поглављу *Модели љубави у епској поезији*, ауторка анализира баладе и остале епске и лирско-епске текстове, којима је дала радни назив не-баладе (због тога што се уклапају у семантички оквир баладе изражен као систем шест функција: 1. Постављање забране; 2. Наговарање на прекорачење забране; 3. Прекорачење забране; 4. Информација о прекорачењу забране; 5. Испитивање кривице; 6. Изрицање казне). Заједничка црта свих епских песама о љубави јесте устаљеност догађаја — елемената фабуле и устаљеност система личности.

Структурном анализом долази се до језгрене фабуле баладе коју чини следећа структура: I) жеља за спајањем љубавника, која се често јавља као иницијална ситуација те врсте фабуле; II) сметња на путу спајања; III) реакција на сметњу (помоћ — потпомагање); IV) последица реакције на сметњу (спајање/раздвајање); V) ефекат спајања/раздвајања који по правилу има карактер финалне ситуације. Систем личности које учествују у љубавној фабули своди се на четири актера: 1. љубавница; 2. љубавник; 3. помоћник; 4. противник. Анализа показује да је сваки еротски однос представљен у балади повезан са кршењем неке забране или наредбе, и као такав погубан за љубавнике. Љубав у балади је у тесној вези са преступом који мора бити кажњен, по правилу најтежом казном — смрћу. Једини, дакле, модел сеоске љубави који презентују баладе јесте *модел преступне љубави*.

Преостали епско-лирски текстови представљају богат и врло разноврсан материјал. У том разноводном комплексу песама текстови се групишу према моделима љубави које представљају, а то су: *изнуђена љубав; испробана, проверена љубав; несрећна љубав; велика љубав*.

У поглављу *Модели љубави у лирици*, ауторка констатује да је еротика у лирици (која представља далеко богатији и диференциранији материјал од епике) врло неодређен и замагљен предмет проучавања. Па ипак се структурном анализом долази до лирског фабуларног модела, који чини систем следећих језгрених функција: I) жеља за спајањем; II) спајање/изостанак спајања; III) задржавање стања спојености/незадржавање стања спојености; последица задржавања стања спојености/последица незадржавања стања спојености. Лирика познаје неколико модела љубави, а то су: *остварена љубав окончана свадбом; остварена љубав неокончана свадбом; неузвраћена љубав; несрећна љубав; нестална, неверена љубав*.

У поглављу *Брачна љубав улирској и епској поезији* анализира се бројна група песама које презентују нову и другачију етапу љубави (која следи после младалачке) — љубав после венчања. Ове песме доносе следеће моделе љубави: *љубав са старцем* (модел заступљен у

лирици, у песмама жена); *љубав са злим партнером* (модел се јавља и у лирици — у песмама жена и мужева, и у епизи — у песмама о злој жени и глупом мужу и у песмама о покорној жени и обесном мужу); *прељубна љубав* (модел заступљен у епизи у песмама о раскалашној жени и покорном/глупом мужу). Народна концепција брачне љубави не предвиђа сложан и срећан заједнички живот. У тој љубави увек постоји надређени и подређени. Брачна љубав је у свим својим објавама сконцентрисана на телесност — сексуалне контакте партнера.

У поглављу *Сексуалност у народу у светлу опсцене песме*, ауторка истиче значај који савремена фолклористика придаје овим, при сакупљању и објављивању углавном занемариваним песмама. А оне су итекако присутне у фолклору и представљају драгоцен материјал за проучавање народног живота и народне поезије. Опсцене песме карактерише порнографски натурализам, али су оне изградиле свој специфичан код изражавања непристојних садржаја, чије дешифровање омогућава да се проникне у специфичност те врсте стваралаштва. Нема у народном животу области која не би могла изазвати сексуалне асоцијације, секс је, у народној свести, мера свих ствари. У опсценим песмама сексуални акт се поистовећује са: 1. пољским радовима; 2. кућним пословима; 3. занатским пословима; 4. браћем вођа; 5. играњем, свирањем; 6. једењем, прождирањем; 7. кидањем, уништавањем одеће; 8. озлеђивањем тела, рањавањем, што се своди на два основна низа: I) стварање хране и материјалних добара и II) трошење енергије, конзумирање хране, уништавање материјалних добара или, још простије, на стварање материје и уништавање материје, два пола која одређује материјално-телесни аспект људског живота. У оквиру полне симболике издвајају се два основна низа: низ симбола мушкарца и мушких гениталија и низ симбола жене и женских гениталија који, сучељени, изгледају овако: плуг — поље; зрно — земља; коса — ливада; вретено — кудеља; кобасица — лонац; мачак — миш; вук — коза; птица — гнездо; кључ — брава; ловац — шума итд. Карактеристика женског низа је пасивност, статичност, а мушког — активност, динамичност, покретљивост. Низови су међусобно комплементарни и заједно условљавају смисао фузије. Телесно општење у овој области фолклора није кршење Божјег кодекса. Оно се одвија према законима који се осећају као далеко примарнији од заповести хришћанске етике. Оно је понављање пра-акта стварања, непрекидно имитирање и обнављање поретка ствари. Интеграција новијег, хришћанског поретка у старији, природни — смешта народну сексуалност ван граница традиционалне католичке моралности. То не значи да народна сексуалност не подлеже никаквим правилима. Напротив, опсцени

текстови формулишу свој кодекс пожељних сексуалних понашања, према коме прекор заслужују: 1. прерано отпочињање сексуалног живота; 2. започињање заједничког живота упркос полној неспособности; 3. неостваривање сексуалног контакта у повољним околностима; 4. недостатак сексуалне вештине и умећа задовољења љубавнице; 5. фригидност, импотенција; 6. наметљиво исказивање сексуалне жеље у присуству трећих лица; 7. недостатак бриге о телу и личне хигијене; 8. превелика сексуална слобода девојака.

У завршном поглављу ауторка сумира резултате до којих је дошла у току истраживања и која је изнела у претходним поглављима.

Дело импресионира ширином и озбиљношћу захвата, добро изабраним илустративним поетским материјалом, темељитошћу анализе и логичним закључцима, као и богатом библиографијом. Да није језичке баријере, вероватно би стекло широку популарност и код наше читалачке публике.

Марта Бјелетић